27/09/2019

Ιωάννης Καποδίστριας: Ο πολιτικός – μάρτυρας της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού

/ Γνώμες

Του π. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού

Τὸ πρόσωπο καὶ ἡ πολιτικὴ πράξη τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια (1766-1831) ἔχουν δεχθεῖ πολλὲς ἑρμηνεῖες. Σημασία ὅμως ἔχει, ὅτι κάθε ἰδεολογικὸς χῶρος ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν ταυτίσει μαζί του. Ἀλλ᾽ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει τὴν μεγαλοσύνη του. Αυτὸ ὅμως ποὺ φανερώνει μία σφαιρικὴ προσέγγιση τοῦ εἶναι, ὅτι ὅλη ἡ δράση του ἀπέρρεε ἀπὸ τὴν βιωματικὴ σχέση του μὲ τὴν παράδοση τοῦ Γένους του. Ἔτσι, μπορεῖ μὲν νὰ ὀνομασθεῖ «εὐρωπαϊστής», διότι εὐεργέτησε τὴν Εὐρώπη ποικιλοτρόπως, ἡ εὐρωπαϊκὴ ὅμως πολιτική του καὶ οἱ συναφεῖς μὲ αὐτὴν στόχοι του, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἀπέβλεπε στὴν Εὐρώπη τοῦ Καρλομάγνου ἢ τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ Μέττερνιχ, τῆς κληρονομικῆς-φεουδαρχικῆς (ῥατσιστικῆς) ὀλιγαρχίας, ἀλλὰ σὲ μίαν Εὐρώπη, ποὺ προσδιοριζόταν ἀπὸ τὸ ἑλληνορθόδοξο φρόνημά του. Ἡ εὐρωπαϊκὴ δράση του ἀναπτυσσόταν παράλληλα μὲ τὴν ἑλληνικὴ πολιτική του. Αὐτὸ ὅμως σημαίνει, ὅτι ἦταν ἐνιαία καὶ ἀδιάτμητη προσωπικότητα, μία δὲ ἁπλὴ σύγκριση μὲ τὴ συνέχεια τοῦ πολιτικοῦ μας βίου πείθει, ὅτι ὁ Καποδίστριας ὑπῆρξε ὁ ΜΟΝΟΣ πολιτικός μας ἡγέτης βαπτισμένος ὁλόκληρος στὴν πατερικὴ Ὀρθοδοξία, ποὺ ὑπῆρξε ἄλλωστε καὶ ἡ παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἑνωμένης Εὐρώπης

μέχρι τὸ σχίσμα (1054).

Αὐτὴ τὴν προσέγγιση τοῦ Μεγάλου αὐτοῦ Ἀνδρὸς θὰ ἐπιχειρήσουμε στὴ συνέχεια, μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς Ἑλληνοορθοδοξίας (Ῥωμηοσύνης).

1. Στὶς 2 Ἀπριλίου 1827 ἡ Γ΄ Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων ψήφισε τὸν Καποδίστρια πρῶτο Κυβερνήτη τῆς ἐλευθέρας μικρᾶς Ἑλλάδος. Καὶ ἐκεῖνος, ἔχοντας συνείδηση, ὡς διπλωμάτης καριέρας, τῆς περιπέτειας, στὴν ὁποία ἐκούσια στρατευόταν, ἔγραφε στὸν πιστὸ φίλο του Ἐϋνάρδο: «Εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ ἄρω τὸν οὐρανόθεν ἐπικαταβαίνοντά μου σταυρὸν». Μὲ προφητικὴ ἐνόραση διέβλεπε, ὅτι ἡ ἀνάληψη τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦταν παρὰ μαρτυρικὴ πορεία καὶ θυσία. Δὲν μποροῦσε ὅμως νὰ ἀρνηθεῖ τὴν πρόσκληση τῆς Πατρίδος. Τὴν συγκατάνευσή του ἔβλεπε ὡς «ὀφειλὴν εἰς ἱερὰν ὑπόθεσιν» της Τὸ μέγεθος ὅμως τῆς θυσίας του ἦταν εἰς θέση νὰ ἐκτιμήσουν οἱ ἄλλοι. Ἔτσι, ὁ αὐστριακὸς διπλωμάτης καὶ ἱστορικὸς Πρόκες Ὄστεν σημειώνει στὴν ἱστορία του, ὅτι, ὅπως ἦταν τότε ἡ Ἑλλάδα, πιθανώτερο ἦταν νὰ στηρίξει ὁ Καποδίστριας τὴν Ἑλλάδα, παρὰ ἡ Ἑλλάδα τὸν Καποδίστρια. Καὶ πράγματι, ὁ Καποδίστριας ἀποτελεῖ μοναδικὴ περίπτωση, ἴσως ὄχι μόνο στὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία, πολιτικοῦ, ποὺ ἀρνήθηκε κάθε «χρηματικὴν χορηγίαν», διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνει τὸ δημόσιο Ταμεῖο. Δὲν ζήτησε, οὔτε πῆρε τίποτε ἀπὸ τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ ἔδωσε τὰ πάντα στὴν Πατρίδα.

Τὸ Ἔθνος προσέβλεψε μὲ ἐμπιστοσύνη στὸν μεγάλο αὐτὸν Ἕλληνα πολιτικό, γνωστὸ ἤδη στὴν Εὐρώπη καὶ τὸν κόσμο, καὶ στήριξε σ᾽ αὐτὸν τὶς ἐλπίδες του. Ὑπακούοντας στὸ κέλευσμα τοῦ ἄλλου μάρτυρα τῆς ἐλευθερίας μας Ῥήγα Βελεστινλή: «καὶ τῆς Πατρίδος ἕνας νὰ γένῃ ἀρχηγός», δὲν στράφηκε σὲ κανένα ξένο, οὔτε καν ζήτησε εὐρωπαῖο βασιλέα, ἀλλὰ ἐφάρμοσε τὸ γραφικό: «Ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου καταστήσεις ἐπὶ σεαυτὸν ἄρχοντα, οὐ δυνήσῃ καταστῆσαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἀλλότριον, τί οὐκ ἀδελφός σου ἔστιν» (Δευτ. 17, 15). Ὡς ἐκλεκτός του Ἔθνους ἦλθε νὰ κυβερνήσει ὁ Καποδίστριας, διὰ νὰ μεταβάλει τὸ χάος, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν Ἑλλάδα, σὲ τάξη, δημιουργώντας ἀπὸ αὐτὸ κράτος σύγχρονο καὶ βιώσιμο. Κατανοώντας δὲ τὴν ἐκλογή του, ὡς τοῦ «ἑνὸς ἀνδρὸς ἀρχήν», θέλησε μὲν νὰ συγκεντρώσει στὰ χέρια του ὅλες τὶς ἐξουσίες, ἀλλά, κατὰ τὴ δική μας τουλάχιστον ἐκτίμηση, ὄχι λόγω τῶν ἀπολυταρχικῶν φρονημάτων του, διότι ἦταν φύση δημοκρατικὴ καὶ λαϊκή, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ πραγματώσει τοὺς στόχους του, ποὺ ἦταν ἡ σύγκραση τῶν συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν πολιτειολογικῶν δεδομένων μὲ τὴν παράδοση τοῦ Γένους, τὴν ἑλληνορθοδοξία. Ὁ Καποδίστριας ἤθελε σύγχρονο κρατικὸ μηχανισμό, ἀλλὰ μέσα στὸ σκεῦος τῆς ῥωμαίικης παραδόσεως. Ἔτσι δὲν ἄργησε νὰ ἔλθει σὲ σύγκρουση μὲ τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες, ἐγχώριες καὶ ξένες, ποὺ ἐπεδίωκαν τὸν ἐξευρωπαϊσμὸ τῆς

μικρῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀποσύνδεσή της, δηλαδή, ἀπὸ τὸν κορμὸ τῆς ὑπόλοιπης Ῥωμηοσύνης, ποὺ ἐκφραζόταν μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὡς Ἐθναρχία, καὶ τὴν πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ σύνδεσή της μὲ τὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη, γιὰ νὰ δεθεῖ τελικὰ στὸ ἅρμα τῆς δυτικῆς διπλωματίας.

2. Ὁ Καποδίστριας, ὡς πολιτικὸς σπουδασμένος στὴ Δύση (Παντοβα), ἀσκημένος στὰ δυτικὰ ἀνακτοβούλια, καὶ συνεπῶς εὐρωπαῖος, ἔγινε δεκτὸς ἀρχικὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις, μολονότι συγκρατημένα ἀπὸ μερικές, ὅπως ἡ Ἀγγλία. Παρακολουθοῦσαν ὅμως τὴν ἐκδίπλωση τοῦ προγράμματός του γιὰ νὰ διαπιστώσουν τοὺς ἄδηλους στόχους του. Ὅταν, ἔτσι, διαπιστώθηκε ἡ ῥωμαίικη - ἑλληνορθόδοξη δηλαδὴ- γραμμὴ πλεύσεώς του, ἐπιστρατεύθηκαν ὅλα τὰ διατιθέμενα ἀπὸ τὴ διπλωματία μέσα γιὰ τὴν ἐξόντωσή του. Ἡ Ἀγγλία, κυρίως, ὀργάνωσε μυστικὴ ἐκστρατεία ἐναντίον του, χρησιμοποιώντας τὰ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ὄργανά της. Τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office καὶ τοῦ Colonial Office (στὸ Kew Gardens τοῦ Λονδίνου) προσφέρουν πληθώρα στοιχείων, ποὺ ἀποκαλύπτουν τὴν κίνηση τῶν νημάτων τῆς ἀντικαποδιστριακῆς δημαγωγίας ἀπὸ τὰ ἀγγλοκρατούμενα Ἑπτάνησα..

Ὅσο περνοῦσε ὁ καιρός, τόσο ἐνοχλητικὸς γινόταν ὁ Καποδίστριας γιὰ τὴν φράγκικη καὶ μόνιμα ἀντιστρατευόμενη τὴν Ὀρθοδοξία Εὐρώπη. Θρεμμένος μὲ τὶς ἑλληνορθόδοξες παραδόσεις τῆς ἠπειρώτισσας μητέρας του (Ἀδαμαντίας), ἦταν δεμένος μὲ τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα, βλέποντάς το ὡς κιβωτὸ σύνολης τῆς ζωῆς καί, συνεπῶς, ὡς «περιέχον» καὶ τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους/Γένους. Τὸ γεγονὸς μάλιστα, ὅτι δύο ἀπὸ τὶς ἀδελφές του ἔγιναν ὀρθόδοξες μοναχές, τί ἄλλο φανερώνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικότητα τῆς οἰκογενείας του; Ἔτσι, καὶ ἂν ἀκόμη κατὰ τὴν παραμονή του στὴν Εὐρώπη, ὡς εὐφυὴς καὶ ἱκανὸς διπλωμάτης, κατόρθωνε νὰ συγκαλύπτει τὸ ἀληθινὸ φρόνημά του, ὅταν ἀνέλαβε τὰ ἡνία τῆς ἀνοργάνωτης ἑλληνικῆς πολιτείας, δὲν εἶχε λόγο νὰ ἀποκρύψει τοὺς ἀληθινοὺς στόχους του. Ἤδη ἡ πρώτη προκήρυξή του πρὸς τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἄρχιζε μὲ τὴ φράση: «Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ᾽ ἡμῶν, οὐδεὶς καθ᾽ ἡμῶν».

Ἦταν γνωστή, ἄλλωστε, ἡ ἀντίθεση τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὴν Γαλλικὴ Ἐπανάσταση (1789) καὶ κυρίως τὶς ἀντιθρησκευτικὲς ἀρχές της. Καὶ αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ τὸ λαμβάνουν σοβαρὰ ὑπ᾽ ὄψιν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιμένουν, ὅτι ὑπῆρξε «τέκτων κανονικὸς»6, χωρὶς βέβαια ἐπάρκεια στοιχείων, λησμονώντας, ὅτι ὡς διπλωμάτης ὁ Καποδίστριας συνανατρεφόταν τοὺς πάντας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἀνήκει ὁλόκληρος στὴν Ὀρθοδοξία, ἡ ὁποία διεκδικεῖ «μοναδικότητα» καὶ «ἀποκλειστικότητα» στὴ συνείδηση καὶ ζωὴ τοῦ ἄνθρωπου. Ὅπως ἐπίσης δὲν λαμβάνεται ὑπ᾽ ὄψιν καὶ ἡ ἀρνητικὴ στάση του ἀπέναντι στὴ Μασονία καὶ κάθε μυστικὴ ὀργάνωση κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας του7. Ὁ

Καποδίστριας ἔβλεπε ζυμωμένη τὴν ὕπαρξη τοῦ Ἔθνους μὲ τὴν Ὀρθοδοξία, τὴν ζωτικὴ πνοὴ καὶ ἀναστάσιμη δύναμή του: «Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία (ὡς Ὀρθοδοξία), ἔλεγε, ἐσυντήρησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ γλώσσαν καὶ πατρίδα καὶ ἀρχαίας ἐνδόξους ἀναμνήσεις καὶ ἐξαναχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν, τῆς ὁποίας εἶναι στύλος καὶ ἑδραίωμα».

3. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα τοῦ ὑπαγόρευσε καὶ σύνολη τὴν πολιτική του. Καὶ αὐτὸ φαίνεται κατ᾽ ἐξοχὴν στὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ πολιτική του. Ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, θεωροῦσε καὶ αὐτὸς τὴν παιδεία ἀχώριστη ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ ἀπέκρουε τὴν μονομερῆ ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος χωρὶς τὴν χριστιανικὴ διάπλαση τῆς καρδίας. «Τὰ ἄθεα γράμματα» ἦταν καὶ γιὰ τὸν Καποδίστρια, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς λαϊκοὺς διδάχους τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, Φλαμιᾶτο καὶ Παπουλᾶκο, ἀναίρεση τῆς ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως καί, συνεπῶς, δὲν εἶχαν θέση στὴν ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μία ἀπὸ τὶς βασικότερες ἐναντίον του κατηγορίες, ποὺ διετύπωναν οἱ προτεστάντες Μισσιονάριοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέπεσαν στὴν Ἑλλάδα ἀμέσως μετὰ τὴν Ἐπανάσταση γιὰ τὴν ἐκφράγκευσή της, ἦταν ὅτι τὰ σχολεῖα τοῦ Καποδίστρια εἶχαν μοναστηριακὴ ὀργάνωση καὶ συνεδύαζαν καθημερινὰ παιδεία καὶ λατρεία, προσφέροντας ὡς ἀναγνώσματα στὴν τράπεζα Βίους Ἁγίων!

Τὴν μόνιμη δυσπιστία ἀπέναντί του ὅλων τῶν δυτικῶν, ποὺ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐργάζονταν γιὰ τὴν ἀποορθοδοξοποίηση καὶ ἐκφράγκευση τῶν Ἑλλήνων, δείχνει ἕνα γράμμα τοῦ Korck (ἐπὶ Βαυαρῶν θὰ ἀναλάβει τὴν διεύθυνση τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος) στοὺς δυτικοὺς προϊσταμένους του: «Ὁ Καποδίστριας ἔδωσε μὲν στὸν Anderson τὴν ἄδεια νὰ ἱδρύσει σχολεῖα, κάτι ποὺ ἦταν γιὰ -ὅλους μία εὐνοϊκὴ ἀπόδειξη τῶν φιλελευθέρων φρονημάτων του. Ἀλλὰ κατὰ τὴν συζήτηση μᾶς φάνηκε νὰ κατέχεται ἀπὸ ἀνησυχία, ὥστε νὰ περιορίσει τὴν ἄδεια ποὺ παραχωροῦσε, μὲ τὸ νὰ ἐπιμένει ἔντονα στὸ νὰ μὴ ἐπιτραπεῖ νὰ διδάσκεται τίποτε σ᾽ αὐτὰ τὰ σχολεῖα χωρὶς νὰ ἔχει λάβει προηγουμένως γνώση ἡ Κυβέρνηση». Ὁ ἴδιος ὁ Korck μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι ὁ Καποδίστριας προέβαλλε συχνὰ ἀντιρρήσεις στὴν κυκλοφορία προτεσταντικῶν φυλλαδίων, ποὺ προσέβαλλαν τὴ θρησκευτικὴ παράδοση τοῦ λαοῦ..Ἐξ ἄλλου, ὁ Καποδίστριας ἔγραφε στὸν ἀμερικανὸ μισσιονάριο Rufus Anderson, ὅτι «οἱ Ἕλληνες θὰ δέχονταν εὐχαρίστως σχολεῖα καὶ ἄλλα, βιβλία, εἰκόνες, καὶ τέλος κάθε τί, ποὺ δὲν θὰ τοὺς ἀποσποῦσε ἢ δὲν θὰ ὑπονόμευε τὴν πίστη τους στὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἔθνους τους»11. Ἐπεδίωξε, μάλιστα, νὰ λάβει δάνειο ἀπὸ τὴν μεγάλη ἀμερικανικὴ ἱεραποστολικὴ Ἑταιρεία A.B.C.F.M., ποῦ εἶχε καταρτίσει ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, «γιὰ νὰ ὀργανώσει δικό του σύστημα ἐθνικῆς παιδείας». Ἡ Ἑταιρεία, βέβαια, παρὰ τὸν διατυμπανιζόμενο φιλελληνισμό της, ἀπέρριψε τὴν πρότασή του, διότι σκοπὸς τῆς ἦταν νὰ εἰσαγάγει τὸν Προτεσταντισμὸ στὴν

Ἑλλάδα μέσω τῆς παιδείας, ὅπως καὶ ἔγινε ἄλλωστε. Ὁ Καποδίστριας, λόγω τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως καὶ τῆς διεθνοῦς θέσεως τῆς Ἑλλάδος, οὔτε νὰ ἀποκρούσει τοὺς δυτικοὺς μποροῦσε, οὔτε νὰ ἀρνηθεῖ τὴν προσφορά τους, λόγω τῆς ἐλλείψεως, ἄλλωστε, μέσων. Προσπαθοῦσε ὅμως νὰ τοὺς κρατεῖ ὑπὸ τὸν ἔλεγχό του. Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ συνεργάτου του, Ἀνδρέα Μουστοξύδη (στὴν Κέρκυρα), ἐπισημάναμε πολλὲς ἀποδείξεις γι᾽ αὐτὴ τὴν πολιτικὴ καὶ τῶν δύο αὐτῶν Κερκυραίων.

4. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδίστρια ἔβαινε παράλληλα πρὸς τὴν εὐρύτερη ἐκκλησιαστικὴ πολιτική του14. Παιδεία καὶ Ἐκκλησία ἦταν τὰ βασικὰ ἐνδιαφέροντά του, γιὰ τὴν πνευματικὴ συνέχεια τοῦ Ἔθνους, ὅπως καὶ ἡ δικαιοσύνη, γιὰ τὴν ἐκσυγχρονισμένη ὀργάνωσή του. Φρόντισε γιὰ τὴν ἀνακαίνιση τῶν ἐρειπωμένων ἐκκλησιῶν, γιὰ τὴν μόρφωση τοῦ Κλήρου, ἱδρύοντας ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ στὸν Πόρο, σχεδίαζε δὲ ἀκόμη καὶ τὴν ἵδρυση «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας», καὶ συνέστησε εἰδικὸ Ὑπουργεῖο, τὴν «Γραμματείαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Παιδείας», πού, ὅπως ὁ ἴδιος ἐξηγοῦσε, «συνηνώθησαν δύο ὑπηρεσίαι ἀχώριστοι, καὶ πρὸς ἕνα συντρέχουσαι σκοπόν, τὴν ἠθικὴν τῶν πολιτῶν μόρφωσιν, ἥτις εἶναι ἡ βάσις τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ἀνορθώσεως». Ὁ Καποδίστριας θεμελιώνει, ἔτσι, τὴν συνύπαρξη «Παιδείας καὶ Ἐκκλησίας» (ὄχι: Θρησκευμάτων), σὲ ἕνα Ὑπουργεῖο, γιὰ τὴν παράλληλη πολιτικὴ διακονία, δύο περιοχῶν, ποὺ παραδοσιακὰ συνδέονται μεταξύ τους ἀδιάρρηκτα στὴ ζωὴ τοῦ Γένους.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Καποδίστρια ὡς «τοῦ πρώτου καὶ τελευταίου Κυβερνήτου, ποὺ ἀγάπησε καὶ ἐνδιεφέρθη εἰλικρινῶς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος» δὲν εἶναι ὑπερβολή. Πιστεύοντας στὴν ἀναγεννητικὴ ἀποστολὴ καὶ δύναμη τοῦ Κλήρου, ἐργάσθηκε γιὰ τὴν πνευματικὴ ἄνοδο καὶ τὴν σχολικὴ κατάρτισή του. Εἶναι ὁ μόνος πολιτικός μας, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρθηκε εἰλικρινὰ γιὰ τὴν ἀξιοποίηση, καὶ ὄχι ἁπλῶς τὴν «δήμευση» καὶ ἀπαλλοτρίωση, τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Ἀξιοποίηση ὑπὲρ τῆς ἰδίας τῆς Ἐκκλησίας (μισθοδοσία τοῦ κλήρου καὶ συντήρηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχολείου). Ἀποπειράθηκε, ἐπίσης, νὰ καταπολεμήσει τὴν ὑπάρχουσα ἀταξία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, τὶς καταχρήσεις ὀλίγων κληρικῶν καὶ νὰ ἐπιβάλει τὸν περιορισμὸ τοῦ κλήρου στὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ τὴν τήρηση ἐκκλησιαστικῶν λογιστικῶν βιβλίων, χωρὶς ὅμως, στὸ τελευταῖο αὐτό, ἐπιτυχία…

5. Τὸ σημαντικότερο ὅμως μέρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς του, ποὺ συνιστοῦσε τὴν μεγαλύτερη πρόκληση γιὰ τοὺς δικούς μας Εὐρωπαϊστὲς καὶ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἦταν ἡ προσπάθειά του νὰ ἀποκαταστήσει τὶς σχέσεις τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν πνευματική της Μητέρα, τὸ Οἰκουμενικὸ

Πατριαρχεῖο, ποὺ ἦταν ἀκόμη καὶ Ἐθναρχικὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Κέντρο. Μὲ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐθνεγερσίας, ὅπως ἦταν φυσικό, διεκόπη ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, χωρὶς -ὅμως ἡ διακοπὴ αὐτή, καθ᾽ ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ Ἀγῶνος, νὰ λάβει τὸν χαρακτήρα πραξικοπηματικῆς ἀνεξαρτητοποιήσεως. Τὰ δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου οὔτε ἀπορρίφθηκαν ποτέ, οὔτε καὶ λησμονήθηκαν. Ἀντίθετα ἡ Γ΄ Ἐθνικὴ Συνέλευση, αὐτὴ ποὺ ἐξέλεξε καὶ τὸν Καποδίστρια ὡς Κυβερνήτη, διεκήρυξε: «Ἐπειδὴ πάντες ἡμεῖς [...] οὐκ ἐγνωρίσαμεν ἄλλην μητέρα, εἰμὴ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, οὔτε ἄλλον Κυριάρχην, εἰμὴ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καθ᾽ ἃ καὶ ὁ μεγαλόφρων αὐτῆς Πατριάρχης Γρηγόριος πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐθυσιάσθη ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως καὶ ὑπὲρ πατρίδος, διὰ τοῦτο οὐκ ἐφεῖται ἡμῖν ἀποσπασθῆναι ἀπ᾽ αὐτῆς καὶ ἀποσκιρτῆσαι». Ὁ κύκλος ὅμως τῶν Διαφωτιστῶν, μὲ πρῶτο τὸν Κοραῆ, ποτισμένος ἀπὸ τὸ δυτικὸ πνεῦμα καὶ προσκολλημένος στὴν δυτικὴ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων καὶ στὶς δυτικογενεῖς προκαταλήψεις γιὰ τὸ Βυζάντιο καὶ τὴ Ῥωμηοσύνη, ἔγινε ὁ προπαγανδιστὴς τῆς αὐτονομήσεως τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Στὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες Εὐρωπαΐζοντες εὐθυγραμμίζονταν μὲ τὴν πολιτικὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ τὸ νεότευκτο Ἑλληνικὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴν «καθ᾽ ἡμᾶς Ἀνατολή». Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ συνοψισθεῖ στὰ ἀκόλουθα: λύση τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος μὲ τὴ δημιουργία μικρῶν ἐθνικῶν βαλκανικῶν κρατῶν, σὲ μόνιμη σύγκρουση ἢ ἀντίθεση μεταξύ τους, γιὰ τὴν ἐμπόδιση κοινοῦ ἀγῶνος ἐκ μέρους των πρὸς ἀνασύσταση τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ῥωμανίας/Βυζαντίου. Ὁ διαμελισμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας συνδέθηκε μὲ τὴν δικαιοδοσιακὴ συρρίκνωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μὲ τὴ δημιουργία ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ σ᾽ αὐτὸ βοηθοῦσε ἡ ἐξάπλωση τοῦ ἐθνικοῦ καί, κατ᾽ οὐσίαν ἐθνικιστικοῦ, πνεύματος στοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Οἱ Ἕλληνες θὰ ἔχουμε τὸ θλιβερὸ προνόμιο νὰ ἡγηθοῦμε τὸ 1833 σ᾽ αὐτὴν τὴν προσπάθεια ἀποσυνθέσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐθναρχίας.

Ὁ Καποδίστριας γνώριζε καλὰ τὰ σχέδια αὐτά. Ὡς ἐνσυνείδητα -ὅμως Ῥωμηὸς-Ὀρθόδοξος, γνώριζε, ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος, ἡ διακοπὴ τοῦ δογματικοῦ καὶ κανονικοῦ δεσμοῦ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ προκαλέσει κυριολεκτικὰ διάλυση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐλευθέρου καὶ ἀλυτρώτου. Ἐξ ἄλλου, ἦταν καὶ βαθὺς γνώστης τῆς σημασίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὴν ὀρθόδοξη οἰκουμένη, -ὅπως ἀποδεικνύει ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία του. Ἄλλωστε, ἤδη τὸ 1819, εὑρισκόμενος στὴν Κέρκυρα, εἶχε ἐκδώσει ἐπώνυμα Ὑπόμνημα, ὑποστηρίζοντας τὴν ἀναβολὴ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴ θεμελίωση τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας «οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνότητος, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς εὐρείας καὶ ζώσης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας»19. Τί ἄλλο δείχνει αὐτὸ ἀπὸ τὴν

θέληση τοῦ Καποδίστρια νὰ ἀναστηθεῖ «τὸ ρωμαίικο», τὸ ὁποῖο συνεχιζόταν μὲ τὴν Ἐθναρχικὴ ὑπόσταση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου; Μὲ τὴν Ὀρθοδοξία καὶ ὄχι τὴν Εὐρώπη συνέδεε ὁ Καποδίστριας τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δὲν εἶναι περίεργο, λοιπόν, ὅτι ὁ Κυβερνήτης συνῆψε ἀλληλογραφία μὲ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Κωνστάντιο τὸν Α΄ (1830-1834), μὲ σκοπὸ νὰ ρυθμισθεῖ ἡ σχέση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Μητέρα Ἐκκλησία μέσα στὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορικοκανονικῆς τάξεως. Στὴ συνάφεια δὲ αὐτὴ εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν προθέσεων καὶ τοῦ φρονήματος τοῦ Καποδίστρια μία πολύτιμη μαρτυρία τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ποὺ δημοσιεύσαμε ἤδη. Ὁ Οἰκονόμος, στενὸς φίλος τοῦ Ῥέοντος καὶ Πραστοῦ καὶ μετέπειτα Κυνουρίας Διονυσίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ ἔλαβε ἀσφαλῶς τὶς σχετικὲς πληροφορίες, ἀναφέρει, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἀνέθεσε στὸν Διονύσιο εἰδικὴ ἀποστολὴ στὴν Πόλη, γιὰ νὰ διευθετηθεῖ τὸ ταχύτερο τὸ ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, «ἵνα μὴ -ὅπως ἔλεγε (ὁ Καποδίστριας), πέσει ἡ ὑπόθεσις εἰς Φράγκων χείρας, καὶ τότε ἐχάθημεν»! Μέσα στὴ φράση αὐτὴ κλείνεται ἡ προφητικὴ πρόβλεψη τοῦ Καποδίστρια γιὰ τὸ βαυαρικὸ αὐτοκέφαλο καὶ τὶς ἐπιπτώσεις του στὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους μας, ἀλλὰ καὶ στὴν ὅλη πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ὅμως δὲν ἤθελε ἡ Εὐρωπαϊκὴ πολιτική. Τὴν ὁμαλοποίηση τῶν σχέσεων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὴν συνέχιση τῆς ἑνότητος τοῦ Ῥωμαίικου, ποὺ μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει στὴν ἀνάσταση τοῦ Βυζαντίου/Ῥωμανίας, δηλαδὴ τῆς Ὀρθόδοξης Αὐτοκρατορίας. Ἐνῶ ὁ Ῥέοντος καὶ Πραστοῦ Διονύσιος ἑτοιμαζόταν γιὰ τὴν μετάβασή του στὸ Πατριαρχεῖο, οἱ δολοφονικὲς σφαῖρες ἔκοβαν τὴ ζωὴ τοῦ Κυβερνήτη καὶ ματαίωναν τοὺς σκοπούς του. Οἱ δυνάμεις ἐκεῖνες, ποὺ τροφοδοτοῦσαν καὶ κατηύθυναν τὴν ἐναντίον του ἀντιπολίτευση, ὅπλισαν καὶ τὰ χέρια τῶν ἀφελῶν δολοφόνων του. Ὅπως, συνήθως, συμβαίνει στὴν ἱστορικὴ πορεία ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ προσωπικὲς δυσαρέσκειες καὶ ἀντιθέσεις, ἐνισχυόμενες ἀπὸ τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ξένων, μεγιστοποιοῦν τὶς ὁποιεσδήποτε ὑπερβάσεις καὶ ἀστοχίες, χάνοντας τὴ συνείδηση τῆς καθολικότητας καὶ τοῦ οὐσιώδους καὶ ἐν προκειμένῳ τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Κυβερνήτη.

6. Τὸ τραγικὸ στὴν περίπτωση τοῦ Καποδίστρια εἶναι, ὅτι, βέβαιος γιὰ τὸν ἐθνωφελῆ χαρακτήρα τοῦ ἐπιτελουμένου ἔργου του, δὲν πίστευε, ὅτι θὰ βρεθοῦν ἀδελφοί του Ἕλληνες, ποὺ θὰ θελήσουν νὰ τὸ καταστρέψουν: «Οἱ Ἕλληνες γράφει δὲν θὰ φθάσουν ποτὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὲ δολοφονήσουν. Θὰ σεβασθοῦν τὴν λευκὴ κεφαλή μου [...]. Ἄλλωστε εἶμαι ἀποφασισμένος νὰ θυσιάσω τὴν ζωήν μου διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ τὴν θυσιάσω. Ἐὰν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι θέλουν νὰ μὲ δολοφονήσουν, ἂς μὲ δολοφονήσουν. Τόσον τὸ χειρότερον δι᾽ αὐτούς. Θὰ ἔλθη

κάποτε ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες θὰ ἐννοήσουν τὴν σημασίαν τῆς θυσίας μου».

Λόγια προφητικά, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐνδεικτικά της ὁλοκληρωτικῆς ἀφοσιώσεως τοῦ ἐρημίτη πολιτικοῦ στὴ διακονία τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Γένους. Στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1831 ἔφυγε ἀπὸ τὸ ταπεινὸ Κυβερνεῖο τοῦ Ναυπλίου, γιὰ νὰ λειτουργηθεῖ, ὅπως ἔκανε σ᾽ ὅλη τὴ ζωή του, ὡς πιστὸς Ὀρθόδοξος. Τὸ γεγονός, ὅτι τὰ φονικὰ βόλια τὸν βρῆκαν λίγο μετὰ τὶς 6.30 τὸ πρωί, δὲν πρέπει νὰ μείνει ἀπαρατήρητο. Δὲν ἦταν ὁ πολιτικὸς τῶν δοξολογιῶν καὶ τῶν πανηγύρεων. Ἦταν ἕνας Ῥωμηός, ὅπως ὅλος ὁ ἁπλὸς καὶ εὐσεβὴς Λαός, γιὰ τὸ καλό του ὁποίου ἀνάλωνε τὴ ζωή του. Καὶ γι᾽ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸ λαὸ ἀπὸ τὸν Ὄρθρο συμμετεῖχε στὴ σύναξη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ἡ δολοφονία του ἀνέκοψε τὴν πορεία τοῦ Ἔθνους γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσή του μέσα στὰ ὅρια τῆς ἑλληνορθόδοξης παραδόσεώς του. Ἐπηρέασε ὅμως δυσμενῶς τὴν πορεία καὶ -ὅλης τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, ἀνατρέποντας τὰ σχέδια γιὰ τὴν ῥωμαίικη ἀποκατάστασή της.

Ὁ πιστὸς φίλος του Καποδίστρια Ἐϋνάρδος μπόρεσε νὰ συνειδητοποιήσει πολὺ ἐνωρὶς τὴ σημασία τῆς δολοφονίας τοῦ ἀληθινοῦ Πατέρα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος: «Ὁ θάνατος τοῦ Κυβερνήτου -ἔγραφε-εἶναι συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι δυστύχημα δι᾽ ὅλην τὴν Εὐρώπην [...]. Τὸ λέγω μὲ διπλὴν θλίψιν: ὁ κακοῦργος, ὅστις ἐδολοφόνησε τὸν κόμητα Καποδίστρια, ἐδολοφόνησε τὴν πατρίδα του». Τὸ εἴπαμε ὅμως παραπάνω: Τὸ δολοφονικὸ χέρι κατευθυνόταν ἀπὸ τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες, ποὺ ἐνήργησαν στὴ δολοφονία, ὡς ἠθικοὶ αὐτουργοί, πραγματοποιώντας ἔτσι τὸν σκοπό τους: τὴν ἀνακοπὴ καὶ ἀνατροπὴ ἑνὸς μεγάλου πατριωτικοῦ ἔργου, ποὺ ἐρχόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ συμφέροντά τους.